

# meedoen meer werk minder regels

HOOFDLIJNENAKKOORD VOOR HET KABINET CDA, VVD, D66

16 MEI 2003

## Inhoudsopgave

|  |    |
|--|----|
| Meedoen, meer werk, minder regels .....  | 1  |
| Beleid .....   | 3  |
| <i>Sociaal-economisch beleid</i> .....   | 3  |
| <i>Onderwijs en kennis</i> .....   | 5  |
| <i>Veiligheid en justitiële keten</i> .....  | 6  |
| <i>Zorg</i> .....  | 7  |
| <i>Enkele aspecten van immateriële aard</i> .....                                  | 9  |
| <i>Bestuurlijke vernieuwing en openbaar bestuur</i> .....                          | 9  |
| <i>Immigratie en integratie</i> .....  | 11 |
| <i>Ruimte, milieu en natuur, platteland en landbouw, wonen en mobiliteit</i> ..... | 12 |
| <i>Internationaal en Europees beleid; defensie</i> .....                           | 13 |

Bijlage: financieel kader 2004-2007

## Meedoen, meer werk, minder regels

De burgers zijn zich meer dan ooit bewust van de gebreken die onze samenleving vertoont en van de noodzaak de kwaliteit van onze democratie, de publieke dienstverlening, de veiligheid, het onderwijs en de zorg te verbeteren. Tegelijkertijd is de economische en budgettaire situatie van ons land dramatisch slechter geworden. Het nieuwe kabinet wil daarom hard aan de slag voor een beter Nederland. Ondanks economische tegenwind moet er flink vooruitgang worden geboekt in het oplossen van problemen waarmee de samenleving kampt.

### Inzet

**Het kabinet zet zich in voor een sterke economie, een slagvaardige overheid, een betere democratie en een veilige samenleving. Daartoe zal beleid worden gevoerd om de concurrentiekracht van Nederland te herstellen, regelzucht en bureaucratie te verminderen, de verantwoordelijkheid en zeggenschap van burgers en samenleving te versterken en veiligheid te waarborgen. Dit kan het kabinet niet alleen. Aan het oplossen van de problemen van de Nederlandse samenleving zal iedereen naar vermogen en draagkracht moeten bijdragen.**

### Iedereen moet meedoen

*Om dit te realiseren moet iedereen meedoen. Met werk, met vrijwilligersactiviteiten, in het verenigingsleven, op school en in de buurt. Meedoen betekent niet alles van een ander of van de overheid verwachten, maar zelf verantwoordelijkheid nemen. De overheid heeft te lang gedacht dat door steeds meer regels te maken Nederland er beter voor komt te staan. Dat blijkt echter niet te werken. Mensen kunnen veel zelf als zij daarvoor de vrijheid krijgen: als ondernemer, als werknemer, als docent, agent, verpleger of opvoeder. En als kiezer.*

### Onderwijs en kennis belangrijk

*De vitale rol van het onderwijs voor onze samenleving moet worden versterkt. Onderwijs en kennis vormen de basis voor economische kracht, eigen verantwoordelijkheid en saamhorigheid. Onderwijs is ook een belangrijke plaats voor het doorgeven van Nederlandse waarden en normen, die voorwaarde zijn voor succesvolle integratie in de samenleving.*

### Haperende economie

De krapte op de arbeidsmarkt heeft geleid tot oplopende loonstijgingen en tot een verslechtering van de concurrentiepositie. Met de negatieve internationale economische ontwikkeling worden de gevolgen zichtbaar in afnemende economische groei, toenemende ontslagen en oplopende werkloosheid. Bovendien exploderen de kosten van de gezondheidszorg. De begroting vertoont op dit moment weer oplopende tekorten. De problemen zijn niet alleen van tijdelijke, maar ook van structurele aard. Onze concurrentiepositie is fors verzwakt. Ook de stijgende kosten van de vergrijzing van de bevolking vragen om een houdbare oplossing.

### Sterke economie

*Het kabinet wil de economische kracht en de concurrentiepositie van Nederland herstellen door werkgelegenheid en arbeidsparticipatie te bevorderen, de kwaliteit van onderwijs en wetenschap te verbeteren, mobiliteit mogelijk te maken en de tekorten op de begroting weg te werken. Dit alles binnen de grenzen van draagkracht en duurzaamheid.*

### Tekortschietende overheid

De mensen klagen over de kwaliteit van de publieke dienstverlening. Zij voelen een te grote afstand tussen overheid en burger. Wachten in de zorg, op de trein en in de file, gevoelens van onveiligheid, beperkte openingstijden van overheidsdiensten, bureaucratie, de kwaliteit van het onderwijs, overdadige regelgeving: het zijn gespreksonderwerpen waar veel ergernis aan te pas komt. Hoewel de afgelopen jaren veel extra financiële middelen ter beschikking zijn gekomen voor allerlei publieke diensten, leidde dit niet tot een noemenswaardige toeneming van de tevredenheid. Het tegendeel lijkt eerder het geval.

Bovenmatig ziekteverzuim, bureaucratie, veel en gedetailleerde rijksregels, te veel aandacht voor beleid maken en te weinig voor de uitvoering daarvan, een ingewikkeld oerwoud van subsidies, gebrek aan handhaving: het zijn allemaal signalen van een overheid die minder doeltreffend en doelmatig is dan gewenst. Ook zonder extra geld kan beter worden gepresteerd.

### Slagvaardige overheid, betere democratie

*De slagvaardige overheid moet zich kenmerken door minder bureaucratie en regelzucht, concrete beleidsdoelstellingen, een voortvarende aanpak van langsepende problemen en herstel van de verantwoordelijkheden van de samenleving. Versterking van het representatieve karakter van de democratie, meer rechtstreekse invloed van de burger en bestuurlijke vernieuwing moeten de afstand tussen kiezer en gekozenen verkleinen.*

### Onpersoonlijke samenleving

De samenleving wordt ondertussen als steeds onpersoonlijker en onveiliger ervaren. Respect en fatsoen zijn niet zelden ver te zoeken. De publieke ruimte lijkt van niemand en in grote steden vertaalt een gebrekkige integratie zich in eenzijdig samengestelde wijken.

### Veilige samenleving

*De kerntaak van de overheid, het waarborgen van veiligheid, moet worden waargemaakt. Daartoe moeten criminaliteit en vandalisme harder worden aangepakt, maar moet er ook veel meer energie worden gestoken in preventie, verantwoordelijkheid van mensen zelf en overdracht van waarden en normen. Naleving is primair, zichtbaar en merkbaar toezicht daarvoor voorwaarde, handhaving is sluitstuk. Daarmee opent zich een perspectief op een samenleving die wordt gekenmerkt door respect voor elkaar en tolerantie.*

### Hoofdlijnenakkoord

Deze doelstellingen en de financiële basis daarvoor zijn neergelegd in dit hoofdlijnenakkoord. De democratie en het dualisme tussen regering en Staten-Generaal worden versterkt door deze programgrondslag te beperken tot hoofdlijnen. In de regeringsverklaring en in een op de derde dinsdag van september uit te brengen beleidsprogramma zal het te voeren regeringsbeleid nader worden uiteengezet, in het vertrouwen dat op basis daarvan met de Staten-Generaal een beleid tot stand zal worden gebracht dat onze samenleving de komende vier jaren nodig heeft.

# Beleid

## ***Sociaal-economisch beleid***

De economische en budgettaire situatie van Nederland is dramatisch slechter geworden. Alle seinen staan op rood. De werkloosheid zal zonder maatregelen in 2007 zijn verdubbeld ten opzichte van 2001 tot vijfhonderdduizend personen. Er zijn maandelijks honderden faillissementen. De premielast van de toekomstige pensioenen dreigt onbetaalbaar te worden. De overheidsfinanciën komen in de Europese gevarezone. De kern van het probleem wordt gevormd door te hoge loonkosten en te weinig innovatief vermogen. Daardoor heeft Nederland in sterke mate te lijden van de wereldwijde conjuncturele neergang. En daardoor dreigt Nederland bij een toekomstig herstel van de wereldconjunctuur de boot te missen.

Meerjarige matiging van alle inkomens is een voorwaarde voor herstel van de werkgelegenheid. Dit werkt alleen als de matiging stevig is en een aantal jaren wordt volgehouden. Dat geldt zowel voor de publieke sectoren als voor de marktsector.

De overheid zal haar verantwoordelijkheid nemen door de arbeidsvoorwaardenruimte in de publieke sectoren te begrenzen met 1%-punt per jaar ten opzichte van de huidige middellangetermijn (MLT) prognose. De ontwikkeling van het bruto minimumloon (en daarmee de uitkeringen) loopt gelijk op met de contractloonsstijging van ambtenaren.

Het in dit hoofdlijnenakkoord ingezette beleid leidt (volgens de CPB doorrekening) tot een matiging van de loonontwikkeling in de marktsector met 0,6%-punt. Het verschil in loonontwikkeling tussen de publieke en de marktsector wordt daarmee op voorhand verkleind. Daar staat tegenover dat de arbeidsvoorwaardenruimte voor de ambtenaren met gemiddeld  $\frac{3}{4}$ %-punt per jaar wordt belast door stijging van de werkgeverspremies voor de pensioenen. Deze stijging is hoger dan in de marktsector. Naar de mate waarin deze lasten worden beperkt door aanpassingen in de pensioenrechten kan de ruimte voor het contractloon voor de ambtenaren stijgen, en in navolging daarvan ook de uitkeringen. Dit is zeer gewenst; de overheidswerkgevers zullen zich hier krachtig voor inzetten.

Op werkgevers en werknemers in de marktsector wordt een dringend appèl gedaan om in CAO-verband de contractlonen tot hetzelfde niveau als dat van de overheid te matigen. De sociale uitkeringen zullen alsdan tevens geheel in de pas lopen met de loonontwikkeling in de marktsector.

Het kabinet roept de CAO-partijen op om specifiek aandacht te besteden aan scholing en innovatie, aan leeftijdsbewust personeelsbeleid, aan de (jeugd)werkgelegenheid en aan de betaalbaarheid van de pensioenen op lange termijn.

Het algemeen verbindend verklaren van CAO's wordt niet ter discussie gesteld, ervan uitgaande dat de sociale partners de verantwoordelijkheid nemen om in de Stichting van de Arbeid goede afspraken te maken en deze na te komen.

Koopkrachtbehoud zal de komende jaren vanwege de lage economische groei, de olopemde pensioenpremies en de sterk olopemde kosten van de gezondheidszorg niet mogelijk zijn. Een uiterste inspanning is geleverd door van overheidszijde in de komende periode ten opzichte van 2003 de lasten niet te laten stijgen. Wel zullen introductie van eigen risico's en verkleining van het verplicht verzekerde pakket leiden tot extra door de burgers zelf te dragen lasten voor de zorg. Daartegenover zal de overheid per saldo een beperkte verlaging van belastingen en premies stellen. Vanzelfsprekend wordt gestreefd naar een eerlijke verdeling van de lasten. Ter

verzachting van de gevolgen van de loonmatiging voor kwetsbare groepen (65-plussers en gezinnen met kinderen en een laag inkomen) en ter stimulering van de werkgelegenheid worden fiscale verlichtingen doorgevoerd (ouderenkorting, kinderkorting, arbeidskorting en combikorting).

Het is onverantwoord en niet aanvaardbaar dat in moeilijke economische tijden veel bestuurders van ondernemingen en zelfstandige organen in de publieke sector, in schril contrast met de van werknemers gevraagde pas op de plaats, bovenmatige inkomensontwikkelingen kennen. Voor structuurvennootschappen wordt de bevoegdheid om de arbeidsvoorwaarden (waaronder ontslagregelingen en leningen) voor de bestuurders vast te stellen gelegd bij de algemene vergadering van aandeelhouders (in plaats van de raad van commissarissen). Bezien wordt hoe het fiscale instrumentarium kan worden ingezet om bovenmatige belonings- en afvloeiingsregelingen te beperken. Inkomens in de (semi-)publieke sector die uitgaan boven het inkomensniveau van een minister, worden openbaar gemaakt.

Het inkomensbeleid zal worden gekenmerkt door een verdere aanpak van de armoedeval en door een verdere stroomlijning (door bundeling van regelingen en uniformering van inkomensbegrippen) van inkomensafhankelijke regelingen, met name voor zorg, kinderen en wonen. Op zo kort mogelijke termijn wordt de huidige kinderkorting meer glijdend inkomensafhankelijk gemaakt; deze wordt met ingang van 2004 verhoogd. In het kader van het nieuwe zorgstelsel wordt een zorgtoeslag ingevoerd, die de kosten voor zorg voor huishoudens aan een maximum bindt. Een aan de belastingdienst gelieerde uitvoeringsinstantie zal deze en andere inkomensafhankelijke regelingen gaan uitvoeren.

Om de arbeidsparticipatie structureel te bevorderen zal de werking van de socialezekerheidsregelingen moeten worden verbeterd. Dat geldt voor de werkloosheidsregelingen (met doorvertaling naar de collectieve sector), voor hervorming van de WAO en voor de WAZ, welke laatste wordt afgeschaft. In het bijzonder moet de arbeidsparticipatie tussen 55 en 65 jaar fors worden verhoogd. Fiscale en andere regelingen die stoppen met werken bevorderen, worden beperkt. Ruimere mogelijkheden om werk en tijd voor andere doelen (zoals zorg en scholing) over de gehele levensloop te spreiden, worden gerealiseerd in een levenslooptegeling, die zal worden uitgewerkt als een gelijkwaardige keuzemogelijkheid naast het spaarloon. Een nieuwe, meer vraaggestuurde regeling voor kinderopvang is ook nodig voor de arbeidsmarktdynamiek.

Gegeven de noodzaak van herstel van de economische dynamiek - en daarmee van de werkgelegenheid - zullen de reeds ingezette deregulering en decentralisatie van reïntegratiebudgetten, gesubsidieerde arbeid en algemene bijstand naar de gemeenten worden doorgezet, gericht op invoering per 1 januari 2004. Zij zijn een noodzakelijke voorwaarde voor een beter werkende arbeidsmarkt. De vorig jaar met sociale partners en gemeenten overeengekomen stappen om te komen tot het verder regulier maken van gesubsidieerde arbeidsplaatsen (ID-banen), worden met handhaving van de voorziene financiële middelen voortgezet. Tevens wordt uitvoering gegeven aan de afspraken tussen het rijk en de gemeenten om tot een daadwerkelijke doorstroom te komen van mensen met een ID- of WIW-baan naar reguliere banen, waarbij een groter beroep op bijstand en de WAO wordt voorkomen.

Een verlaging van de administratieve lasten voor bedrijven en burgers in de komende kabinetsperiode met een kwart ten opzichte van 31 december 2002, zal per ministerie taakstellend worden toebedeeld. Het aldus vastgestelde administratievelastenplafond zal worden gehandhaafd.

## **Onderwijs en kennis**

Onderwijs en onderzoek zijn een essentiële basis van de samenleving en de economie. Ondanks de moeilijke financieel-economische situatie wordt er niet bezuinigd op onderwijs en kennis. Integendeel, het kabinet trekt juist fors extra middelen uit voor deze prioriteit in het beleid. Bovendien kan de sector efficiencywinsten door vermindering van bureaucratie en overhead herinvesteren in het onderwijs. Schoolbudgetten zullen zo veel mogelijk worden gebundeld en gedecentraliseerd (ook van gemeenten) naar de scholen. In dat kader worden middelen voor onderwijsachterstandenbeleid en gewichtenregeling samengebracht in één nieuwe regeling, met als maatstaf de feitelijke achterstand van de leerling. Dat biedt scholen de mogelijkheid om meer gebruik te maken van schakelklassen om leerlingen met achterstanden te laten inlopen. Het extra budget dat scholen krijgen kan dan ook naar eigen inzicht worden besteed. De overheid gaat zich vooral richten op de kwaliteit van de onderwijsoutput (eindtermen, kerncurriculum) en zorgt voor toezicht daarop. Er zal meer ruimte geboden worden voor de inrichting van het onderwijs (zoals studiehuis en basisvorming). Ouders, docenten en leerlingen moeten meer invloed op de inrichting van het funderend onderwijs krijgen. Daartoe moeten besturen meer verantwoording afleggen en meer inzicht geven in bestedingen en de kwaliteit van het onderwijs. Het kabinet kiest voor kleinschalig onderwijs en stimuleert dit door fusies en de vorming van steeds grotere scholen af te remmen. De maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs, die in het vrije deel van het curriculum mogelijk is, wordt bevorderd.

Aan de vrijheid van onderwijs wordt niet getornd. Scholen hebben recht op naleving en bescherming van hun eigen grondslag en traditie. Scholen kunnen van ouders en leerlingen vragen de grondslag en traditie van de school te respecteren. Van scholen mag dan worden gevraagd, zonder acceptatieplicht, om leerlingen op die basis te aanvaarden. In dat kader is het nuttig als gemeenten met scholen afspraken maken over de opneming van allochtone leerlingen.

Het terugdringen van het lerarentekort heeft prioriteit. Door uitbreiding van ondersteunende functies wordt de werkdruk verlicht; het vak wordt aantrekkelijker gemaakt. Uitval in het beroepsonderwijs wordt tegengegaan door meer leerlingbegeleiders. betere aansluiting tussen vmbo en mbo, praktijkgerichte lessen die het beste uit elke leerling halen, en bijvoorbeeld door deelcertificaten op verschillende niveaus mogelijk te maken. De aansluiting van de beroepsopleiding op de arbeidsmarkt wordt verbeterd, onder andere door meer samenwerking met het bedrijfsleven.

Nederland moet tot de Europese voorhoede behoren op het terrein van hoger onderwijs, onderzoek en innovatie. Ter wille van de benodigde integrale aanpak wordt een Innovatieplatform opgericht, waarin de bij onderwijs en innovatiebeleid betrokken ministers en vertegenwoordigers van relevante maatschappelijke partijen (zoals bedrijfsleven en onderwijs- en kennisinstellingen) onder leiding van de minister-president plannen uitwerken voor de te volgen strategie voor kennisontwikkeling en -exploitatie. Het budget voor de Wet bevordering speur- en ontwikkelingswerk wordt verhoogd om met name het midden- en kleinbedrijf te stimuleren te investeren in onderzoek en ontwikkeling. Het klimaat voor startende ondernemers in de technologiesector wordt versterkt. Excelleren in kennis kan slechts door goed en toegankelijk hoger onderwijs en concentratie van onderzoeksgebieden en -locaties, bijvoorbeeld biotechnologie en ICT. Om de kwaliteit te verhogen en concurrentie te stimuleren wordt een deel van de eerste geldstroom overgeheveld naar de tweede. Instroom in en afronding van bèta- en technische opleidingen worden gestimuleerd door, zonodig onorthodoxe, maatregelen.

Kunst inspireert en draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving. Het kabinet stimuleert een sterke culturele infrastructuur. Het behoud van de Nederlandse taal en cultuur in een steeds

kleiner wordende wereld is van groot belang. Bij de beoordeling van subsidieaanvragen staat de kwaliteit voorop. Om kunstenaars en kunstinstellingen meer ruimte te geven zich op de inhoud van hun werk te richten, worden minder administratieve eisen aan de subsidieaanvragen gesteld.

## **Veiligheid en justitiële keten**

Een effectievere aanpak van criminaliteit is nodig. Dat vergt meer aandacht voor overdracht van waarden en normen, preventie, aanpak van sociaal gedrag en vandalisme, resocialisatie (zoals Glenn Mills-scholen en Den Engh), slachtofferzorg, het tegengaan van verloedering van de publieke ruimte en handhaving van beleid en regels. Intensiveringen in preventie en de justitiële keten zijn prioriteit. Het vigerende veiligheidsplan zal worden uitgevoerd en aangevuld. De middelen die extra ter beschikking worden gesteld voor knelpunten in diverse onderdelen van de justitiële keten, zullen op elkaar worden afgestemd. Daarbij zal een accent worden gelegd op preventie, de rechterlijke macht (zittende en staande magistratuur) en het gevangeniswezen, alsmede op enkele knelpunten bij de politie. Bovendien is in alle onderdelen van de keten verbetering van efficiency mogelijk.

De overheid kan wetten en regels niet handhaven als burgers en bedrijven zich daarvoor niet in de eerste plaats zelf verantwoordelijk achten. Naleving is primair, zichtbaar en merkbaar toezicht daarvoor voorwaarde, handhaving is sluitstuk. Zo is het de taak van ouders, gesteund door de sociale omgeving, om hun kinderen op te voeden. Er moet een systeem van jeugdzorg zijn, waarin bij probleemsituaties tijdig ondersteuning wordt geboden en adequaat wordt ingegrepen om ernstige schade te voorkomen (opvoedingsondersteuning, gezinscoaches). Kinderen en gezinnen mogen niet tussen wal en schip raken door afstemmingsproblemen tussen departementen, bestuurslagen en jeugdzorginstellingen. Als onderdeel van een goed preventiebeleid moeten gemeenten in samenwerking met woningbouwcorporaties en opvanginstellingen zorgdragen voor voldoende maatschappelijke opvang, die 24 uur per dag toegankelijk is bij crisissituaties.

Het functioneren van de politie kan en moet effectiever en efficiënter. Daarvoor ligt een nadrukkelijke opdracht bij de korpsen zelf. Ook bij de komende CAO-onderhandelingen zal dit inzet zijn. Toezichthouders – onder regie van de politie – moeten de politie in staat stellen zich te concentreren op haar eigenlijke kerntaak en de goede uitvoering daarvan. Daartoe kunnen gemeenten de opbrengst van bestuurlijke boetes inzetten. Om de politie te ontlasten zal grootschalige politie-inzet bij manifestaties worden teruggedrongen; een voorstel voor bijdragen aan de politiekosten bij commerciële manifestaties wordt voorbereid. Er komt een algemene identificatieplicht, waarbij iedereen van 14 jaar en ouder een identificatiebewijs bij zich moet hebben (draagplicht), dat getoond moet worden wanneer politie en andere toezichthouders bij de uitoefening van hun taken daarom vragen. Het kabinet zal te zijner tijd op basis van de resultaten van een evaluatie bezien of deze leeftijdsgrens aanpassing behoeft. De mogelijkheden voor het toepassen van preventief fouilleren zullen worden uitgebreid met specifieke openbaarvervoerstrajecten en vervoersassen. Het nieuwe kabinet gaat door op de ingeslagen weg naar versterking van de beheersbevoegdheid van de minister van BZK inzake de politie en de vorming van een nationale recherche. In 2004 vindt een evaluatie naar het functioneren van de politie plaats om te bezien of verdergaande organisatorische maatregelen nodig zijn.

Het kabinet zal inzetten op een harde aanpak van de productie van en handel in harddrugs, in het bijzonder XTC. Luchtvaartmaatschappijen worden verantwoordelijk gesteld voor het uitvoeren van controles waardoor drugsmokkelaars geen gebruik kunnen maken van hun vluchten. Bij het herhaald tekortschieten van de inspanningen van een luchtvaartmaatschappij zullen sancties

volgen, waaronder de intrekking van landingsrechten. Heroïneverstrekking onder strenge medische begeleiding aan zeer zwaar verslaafden voor wie geen andere behandelingsmogelijkheden meer openstaan (met nadrukkelijke aandacht voor een individueel behandelplan), zal in de huidige omvang worden voortgezet. Te zijner tijd zal op basis van de resultaten van een evaluatie worden bezien of dit beleid zal worden aangepast. Het kabinet treedt in overleg met gemeenten teneinde coffeeshops in de buurt van scholen en in grensgebieden terug te dringen.

Binnen en buiten de overheid moeten hoge eisen worden gesteld aan integriteit en dienen corruptie en fraude met harde hand te worden tegengegaan en bestreden. Het kabinet zal een strikt integriteitsbeleid voeren binnen de overheid en zorgdragen voor effectief toezicht op de financiële markten. Daarnaast dienen fraude en uitbating van illegalen door werkgevers en huisjesmelkers krachtig bestreden te worden. Bescherming van de persoonlijke levenssfeer komt een ieder toe, maar mag worden doorbroken indien wetshandhaving en bestrijding van criminaliteit dat vereisen. Uitgangspunt is daarbij dat belemmeringen voor informatieuitwisseling die een effectieve aanpak van criminaliteit en misbruik van sociale zekerheid verhinderen, worden weggenomen.

De rechterlijke macht moet in haar algemeenheid ontlast worden van minder zware zaken (door afdoening buiten rechte door politie en openbaar ministerie, bestuurlijke handhaving, mediation, arbitrage, klachtencommissies en dergelijke). De leden van het openbaar ministerie zullen zich moeten specialiseren om doeltreffender complexe zaken tot een veroordeling te kunnen brengen. Op een aantal terreinen is, gelet op de grote maatschappelijke problemen, hardere bestraffing nodig. Daarbij is een hogere strafmaat nodig voor recidive en draaideurcriminelen alsmede voor misdrijven waarvan kinderen het slachtoffer zijn. Een effectievere aanpak van huiselijk geweld is nodig (daderbehandeling, uithuisplaatsing e.d.). Vervroegde invrijheidstelling moet worden vervangen door een systeem waarbij invrijheidstelling een voorwaardelijk karakter krijgt en van rechtswege vervalt bij hernieuwd delinquent gedrag. De capaciteit van het gevangeniswezen zal worden vergroot. Meer gedetineerden op één cel wordt mogelijk voor kortgestraften en voorlopig gehechten, mits er geen onverantwoord risico is voor gedetineerden en bewakers, en de cellen daarop zijn aangepast. Er komt meer capaciteit voor de strafrechtelijke opvang van verslaafden. De positie van het slachtoffer wordt versterkt. Het kabinet treedt in overleg met de Nederlandse Orde van Advocaten over de versterking van de rechtsbijstand aan minder draagkrachtigen.

## **Zorg**

Kwaliteit en kwantiteit van de zorg schieten te vaak tekort, terwijl de kosten explosief stijgen. Het kabinet houdt nu reeds rekening met een stijging van de collectief verzekerde zorguitgaven boven de basisraming van het CPB van 1 miljard euro in de kabinetsperiode. Met het oog op de economische ontwikkeling is het niet gewenst dat de toch al sterk stijgende ziektekostenpremies door deze extra uitgaven nog hoger zouden moeten worden vastgesteld. Ingrijpende maatregelen zijn dan ook op korte termijn noodzakelijk om tot een houdbaar stelsel te komen, waarin een collectieve verzekering van noodzakelijke zorg duurzaam kan worden gegarandeerd. Het verzekerd pakket in AWBZ en ziekenfonds zal daartoe met ingang van 2004 worden verkleind, waarbij de poortwachtersfunctie van de huisarts zal worden behouden<sup>1</sup>. Er moet ernstig rekening mee worden gehouden dat de uitgaven voor zorg nog verder zullen doorgroeien dan nu reeds in de meerjarenramingen is voorzien. Het kabinet zal alsdan maatregelen nemen om de

---

<sup>1</sup> De beperkingen van het verzekerde pakket hebben betrekking op het aantal psychotherapeutische behandelingen bij bepaalde stoornissen, tandheelkundige zorg voor volwassenen, zittend ziekenvervoer, niet-chronische fysiotherapie en oefentherapie, bepaalde geneesmiddelen, een korting op subsidies, alsmede een effectiever geneesmiddelenbeleid.



zorguitgaven binnen het budgettair kader te houden en het beslag op de collectieve middelen niet verder te laten oplopen. Daarbij zal het gaan om verdere pakketbeperkingen, de verhoging van eigen bijdragen in de AWBZ en een eigen risico in het ziekenfonds, en maatregelen om de doelmatigheid te verhogen. Bij het vergroten van de doelmatigheid heeft de sector een zware verantwoordelijkheid. Indien de benodigde verhoging van eigen betalingen sociaal onverantwoorde consequenties dreigt te krijgen, kan alleen in het uiterste geval ook het herintroduceren van budgetplafonds voor (onderdelen van) de AWBZ aan de orde komen. Bij het inkomensbeleid zal het kabinet rekening houden met de gevolgen van deze maatregelen voor chronisch zieken, gehandicapten en andere kwetsbare groepen. Om het beroep op de zorg terug te dringen, zal ook meer aandacht worden geschonken aan bevordering van de volksgezondheid door preventief beleid en sport.

Sport is van grote maatschappelijke betekenis. Van sportbeoefening gaat een positieve impuls uit voor jongeren en sport heeft door het fijnvertakte netwerk van sportverenigingen en vrijwilligerswerk een sterke samenbindende functie. Het overheidsbeleid is erop gericht dat waar nodig te ondersteunen. Dat geldt in het bijzonder ook voor gehandicapten sport.

In de zorg horen de behoeften van patiënten en cliënten centraal te staan en moet de professionaliteit van medewerkers tot haar recht komen. De administratieve lastendruk, de bureaucratie en overhead in alle onderdelen van de zorg moeten fors omlaag. Geld en tijd moeten aan patiënten en cliënten worden besteed, niet aan bovenmatige overhead, formulieren en kantoren. De centrale aanbodsturing is vastgelopen en wordt zo snel als verantwoord is vervangen door gereguleerde marktwerking. De normalisering van marktverhoudingen in diverse deelmarkten in de zorg zal worden bevorderd, met de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) als toezichthouder, waarbij het kabinet zorgdraagt voor afstemming van de activiteiten van de NMa en die van het College Tarieven Gezondheidszorg. Eigen verantwoordelijkheid en initiatief van partijen in de zorg komt voorop te staan. De overheid blijft uiteraard toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van de zorg garanderen. In dit kader wordt de stelselherziening van de zorg, binnen de contouren die door de vorige twee kabinetten zijn aangegeven, doorgezet. Per 1 januari 2006 wordt een verplichte standaardverzekering voor curatieve zorg ingevoerd. Deze wordt uitgevoerd door private uitvoerders, die winst mogen beogen, binnen publieke randvoorwaarden (zoals acceptatieplicht, risicoverevening en een verbod op premiedifferentiatie op grond van persoonlijke kenmerken). Werkgevers dragen de helft van de totale macropremielast via een loongerelateerde bijdrage. Iedere volwassene betaalt een nominale premie, met een verplicht eigen risico, waarbij het kabinet vooralsnog uitgaat van 200 euro per jaar. Dit eigen risico kan op vrijwillige basis verder worden verhoogd. In de premie voor kinderen tot 18 jaar wordt via een rijksbijdrage voorzien; voor hen geldt geen eigen risico. Door middel van een zorgtoeslag<sup>2</sup> wordt blijvend gezorgd voor een compensatie van in verhouding tot het gezinsinkomen te hoge premielasten. Bij de stelselherziening zal in beginsel alle op genezing gerichte zorg van de AWBZ worden overgeheveld naar de standaardverzekering curatieve zorg.

Bijzondere aandacht zal worden besteed aan het terugdringen van de wachttijden bij ziekten met levensbedreigende risico's. Het kabinet zal daarom de capaciteit van medische opleidingen verruimen (waarmee de numerus fixus op termijn overbodig wordt), de aantrekkelijkheid van werken in de zorg bevorderen, en het huisartsentekort aanpakken.

---

<sup>2</sup> De hoogte van de zorgtoeslag is gelijk aan de genormeerde ziektekosten per huishouden minus de standaard ziektekostenpremie minus het verplicht eigen risico.

## ***Enkele aspecten van immateriële aard***

Handhaving van de zorgvuldigheidsnormen bij zwangerschapsafbreking is gewenst, waarbij bijzondere aandacht dient te worden besteed aan het voorhouden van alternatieven, waaronder adoptie. Tevens zal extra aandacht worden besteed aan voorlichting om ongewenste zwangerschap te voorkomen. Wat betreft de laatste fase van het leven is meer aandacht nodig voor palliatieve zorg en de opleiding daarvoor. Tijdens de komende kabinetsperiode zal het verbod op het speciaal tot stand brengen en gebruiken van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek en andere doeleinden dan het tot stand brengen van zwangerschap, worden gehandhaafd. Aan gemeenten zal een ruimere vrijheid worden gegeven om in hun beleid ter zake van ruimtelijke ordening rekening te houden met bestaande bordelen, ook in de regio waarin de betrokken gemeente ligt.

Overeenkomstig het destijds geformuleerde beleid brengt zorgvuldige omgang met gewetensbezwaarde ambtenaren van de burgerlijke stand met zich dat in onderling overleg in plaats van de gewetensbezwaarde een andere ambtenaar van de burgerlijke stand een huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht voltrekt, mits in elke gemeente de voltrekking van een dergelijk huwelijk mogelijk blijft.

## ***Bestuurlijke vernieuwing en openbaar bestuur***

Het kabinet zal de bestuurlijke vernieuwing en vergroting van de kwaliteit van het openbaar bestuur met kracht ter hand nemen. Versterking van het huidige stelsel van representatieve democratie is daarvoor noodzakelijk, inclusief versteviging van de politieke partijen en hun wetenschappelijke- en scholingsinstituten, alsmede verbetering van de voorbereiding en uitvoering van overheidsbesluitvorming. Effectiviteit, slagkracht en 'luisterend vermogen' van de overheid moeten worden vergroot. Een takenoperatie, waarin regelgeving, staand beleid en organisatie van de rijksdienst ter hand worden genomen, is nodig. Daarbij zullen ook de taken, werkwijze en omvang van de zelfstandige bestuursorganen, gedeconcentreerde rijksdiensten en adviesraden tegen het licht worden gehouden. Bij de uitvoering van de rijkstaken zal meer en beter gebruik worden gemaakt van ICT. In het kader van het terugdringen van de bureaucratie zal het kabinet terughoudend zijn met het uitbrengen van nieuwe beleidsnota's en studies. Daarom zullen ook de bestaande wettelijke verplichtingen tot het periodiek uitbrengen van beleidsnota's, indien verantwoord, worden geschrapt.

De minister-president zal leiding geven aan een regiegroep uit het kabinet, die een grondig en gericht onderzoek zal instellen naar de verschillende modaliteiten van de versterking van de positie van de minister-president, diens bevoegdheden en diens democratische legitimatie, waaronder de argumenten voor en tegen diens rechtstreekse verkiezing. Het kabinet doet daarna zo spoedig mogelijk beargumenteerd verslag van zijn bevindingen aan de Staten-Generaal, waar mogelijk vergezeld van concrete voorstellen.

Voor een betere werking van de parlementaire democratie is dualisme een noodzakelijke voorwaarde. Herziening van het kiesstelsel kan een belangrijke bijdrage leveren aan versterking van de democratie. Een nieuw kiesstelsel dient te blijven binnen de grondwettelijke voorwaarden van evenredige vertegenwoordiging en het vaste aantal van 150 Tweede-Kamerzetels. Uitgangspunt van verandering is een sterkere nadruk op het eigen mandaat van de individuele volksvertegenwoordiger. Daartoe zal worden bezien hoe een deel van de zetels via districten aan

kandidaten kan worden toegewezen. Een ander deel zou toegewezen kunnen worden via landelijke lijsten die door de partijen worden vastgesteld. De uitslag van het aantal per partij behaalde zetels wordt bepaald door het totale aantal in het gehele land uitgebrachte stemmen per partij. Op deze manier wordt verzekerd dat partijen en hun ondersteunende kiezersgroepen op dezelfde grondslag van evenredige vertegenwoordiging als in het huidige stelsel in de Tweede Kamer zijn vertegenwoordigd. Het stelsel gaat uit van ofwel één stem (die districtsgewijs wordt uitgebracht) ofwel twee stemmen, één op de landelijke lijst en één op een districtskandidaat naar voorkeur. De stem op de landelijke lijst is dan bepalend voor de zetelverdeling in de Tweede Kamer. De partijen stellen, binnen zelfgekozen procedures, kandidaten voor de districten. Dit kunnen enkelvoudige of meervoudige districten zijn. Bij de voorbereiding van voorstellen worden ook andere varianten betrokken die het eigen mandaat van volksvertegenwoordigers benadrukken. Het nieuwe kiesstelsel zal in deze kabinetsperiode worden ingevoerd. Daartoe zal het noodzakelijke voorstel tot wijziging van de kieswet binnen 12 maanden na het aantreden van het kabinet om advies aan de Raad van State worden aangeboden.

Het oordeel van beide Kamers in tweede lezing met betrekking tot het correctief wetgevings-referendum wordt afgewacht. Het wetsvoorstel tot intrekking van de tijdelijke referendumwet wordt ingetrokken, zodat de tijdelijke referendumwet zijn gelding blijft behouden tot de daarin opgenomen expiratedatum (1 januari 2005). Het blijft mogelijk dat in gemeenten referenda worden gehouden.

Veranderingen in het gemeentebestuur zijn nodig om de slagvaardigheid te vergroten en de betrokkenheid van burgers te versterken. De tweede lezing van de deconstitutionalisering van de aanstellingswijze van de burgemeester wordt gesteund. Binnen 12 maanden na het aantreden van het kabinet zal een wetsvoorstel om advies aan de Raad van State worden aangeboden ter invoering van de rechtstreeks door de bevolking gekozen burgemeester. Na aanvaarding van de deconstitutionalisering is dit binnen de Grondwet mogelijk. In de tussentijd wordt de wet gewijzigd teneinde te bereiken dat bij de verplichte voordracht van twee kandidaten, alleen de eerste openbaar gemaakt wordt indien de raad heeft besloten geen burgemeestersreferendum uit te schrijven. Belangrijke randvoorwaarden voor de invoering van de rechtstreeks gekozen burgemeester zijn een passende regeling van diens bevoegdheden in relatie tot de wethouders en van de gemeenteraad, diens bevoegdheden op het terrein van de politie en een herziening van de verantwoordelijkheid voor het korpsbeheer. Het grotestedenbeleid wordt voortgezet. Het kabinet staat welwillend tegenover pleidooien van de grote steden om hun bevoegdheden en mogelijkheden te verruimen, voor zover deze ontoereikend zijn om de problemen in eigen stad succesvol aan te pakken.

Het 50-jarig bestaan van het Statuut van het Koninkrijk leidt tot een herbezinning op het Koninkrijksverband. Het Statuut blijft daarbij de basis voor de samenwerking tussen de drie landen Nederland, Nederlandse Antillen en Aruba. Gelet op de ontwikkelingen wordt in samenspraak met het land de Nederlandse Antillen en de afzonderlijke eilanden gezocht naar een aanpassing van de huidige structuur, waardoor meer recht wordt gedaan aan de eigen mogelijkheden en eigen verantwoordelijkheden om de problemen van de afzonderlijke eilanden aan te pakken. Behoud van de landsverantwoordelijkheid voor overstijgende aangelegenheden blijft de inzet. Het kabinet spant zich in voor erkenning van de bijzondere positie van de Nederlandse Antillen en Aruba als ultraperifere gebieden in de zin van het EU-verdrag.

## ***Immigratie en integratie***

Een belangrijk uitgangspunt in onze samenleving is dat ruimte wordt gegeven aan religieuze, culturele en etnische verschillen, waarbij op basis van de fundamentele Nederlandse normen en waarden eenieder respect heeft voor de opvattingen van de medemens in een door tolerantie gekenmerkte samenleving. Respect, tolerantie en het bestrijden van discriminatie zijn essentieel om de samenhang in onze maatschappij te behouden.

Wie zich duurzaam wil vestigen in ons land moet actief aan de samenleving deelnemen en zich de Nederlandse taal eigen maken, zich bewust zijn van de Nederlandse waarden, en de normen naleven. Iedere nieuwkomer die op vrijwillige basis naar ons land komt en valt onder de doelgroepen van de Wet inburgering nieuwkomers, moet eerst in eigen land Nederlands op basisniveau leren als voorwaarde voor toelating. Eenmaal in Nederland aangekomen, moet hij of zij zich dan nog verdiepen in de Nederlandse maatschappij. Nader af te bakenen groepen oudkomers, in ieder geval zij die onvoldoende Nederlands beheersen en afhankelijk zijn van een uitkering, moeten alsnog een inburgeringsexamen halen. Asielzoekers krijgen pas een definitieve verblijfsstatus, na het behalen van het examen. Het cursusaanbod wordt vrijgegeven en wordt op eigen kosten gevolgd. De overheid reguleert een staatsexamen en geeft aan oudkomers en statushouders na het behalen daarvan een gemaximeerde vergoeding voor gemaakte kosten voor de opleiding als stimulans tot het volgen daarvan. Om gezinsvorming te combineren met goede integratie worden binnen de grenzen van internationale verdragen eisen gesteld, zoals een leeftijdsgrens van 21 jaar en een inkomenseis van 120% van het wettelijk minimumloon. Aanvragen voor machtiging tot voorlopig verblijf worden sneller afgehandeld.

Nederland blijft bereid vluchtelingen in de zin van het Vluchtelingenverdrag op te vangen. Om dat mogelijk te maken moeten aanvragen om asiel strikt, rechtvaardig, snel en met behoud van zorgvuldigheid worden beoordeeld. Een effectief terugkeerbeleid voor afgewezen asielzoekers (inclusief AMA's) is een onmisbaar onderdeel van het asielbeleid. Daartoe wordt een aparte organisatie opgezet. Het kabinet streeft naar een Europees asiel- en migratiebeleid. Het verdient de voorkeur dat vluchtelingen worden opgevangen in de regio en dat de asielprocedure door de UNHCR wordt uitgevoerd. Daartoe wordt gestreefd naar versterking van de positie van de UNHCR door aanvulling van het Vluchtelingenverdrag.

Op de kortst mogelijke termijn wordt een regeling vastgesteld waarmee een verblijfsstatus wordt gegeven aan een beperkte nader af te bakenen groep asielzoekers in procedure die vanwege inactiviteit van de overheid langer dan vijf jaar in één asielprocedure zijn. Voorwaarden zijn dat aan hen niet op voorhand de tijdelijkheid van verblijf is meegedeeld en dat aanzuigende werking en nieuwe procedures in verband met de definitie van de groep worden vermeden. Dit laat de inherente afwijkingsbevoegdheid van de minister onverlet.

Illegaal verblijf en profiteren van illegalen moeten krachtiger worden bestreden. Het kabinet zal vooral met financiële sancties (boetes, verhalen van uitzettingskosten en ontnemen van genoten voordeel) optreden tegen mensen die zich via illegalen verrijken (huisjesmelkers, koppelbazen, werkgevers). Het tegengaan van misbruik van illegalen is ook een aspect van de voorgenomen intensivering van de bestrijding van mensenhandel, gedwongen prostitutie en jeugdprostitutie.

## ***Ruimte, milieu en natuur, platteland en landbouw, wonen en mobiliteit***

Duurzame kwaliteit van de leefomgeving is voor alle burgers van direct belang. De overheid dient zich dit – met beperking van centralisme en regelgeving - ter harte te nemen. Met het oog op een leefbaar land voor toekomstige generaties dienen het milieu en de natuur, het wonen en de infrastructuur, verantwoord te worden beheerd en ontwikkeld.

De noodzaak tot beperking van de bureaucratie en tot vermindering van regeldruk doet zich nadrukkelijk voor op de beleidsterreinen die te maken hebben met de ruimtelijke inrichting van ons land. In lijn met de z.g. Stellingnamebrief zullen, binnen de randvoorwaarden van bescherming van de natuurlijke leefomgeving en de rijksverantwoordelijkheid ter zake, meer ruimte en verantwoordelijkheid aan provincies en gemeenten worden gegeven. De afzonderlijke nota's op desbetreffende onderdelen van ruimtelijk beleid zullen worden samengevoegd tot één nota Ruimte. Om sneller ruimtelijke ontwikkelingen te kunnen realiseren worden gestroomlijnde en daardoor kortere procedures ingevoerd (zoals de rijksprojectenprocedure). Een aldus dynamischer vormgegeven ruimtelijk instrumentarium draagt bij aan een daadkrachtig beleid voor milieu en natuur, platteland en landbouw, en wonen.

Behoud en versterking van natuur en milieu vergen een activerend beleid in nationaal, Europees en internationaal verband. De ontkoppeling van economische groei en milieudruk, die de afgelopen jaren tot stand is gebracht, dient te worden gehandhaafd. Milieutechnologie zal worden gestimuleerd. Een verdere vergroening van het belastingstelsel is een belangrijk instrument. Voorts is een actief Nederlands optreden in internationaal en Europees verband nodig. Nederland zal in de Europese Unie pleiten voor een scherpe normstelling ten aanzien van milieu en dierenwelzijn, waaronder verbetering van de omstandigheden van intensieve veehouderij, alsmede afschaffing van het Europese non-vaccinatiebeleid. Nederland zal geen nieuw beleid introduceren dat stringenter is dan de Europese normen voorschrijven, tenzij een specifiek Nederlands probleem een specifiek Nederlandse oplossing vergt. Nederland zal zijn Kyotoverplichtingen op de meest kostenefficiënte wijze nakomen en zal de nakoming van het Verdrag van Kyoto in EU-verband bepleiten. De kerncentrale Borssele zal worden gesloten wanneer de technische ontwerplevensduur (ultimo 2013) geëindigd is.

Boren naar gas in de Waddenzee is niet toegestaan.

Voor schuin boren onder de Waddenzee zijn reeds aanzienlijke investeringen gedaan in de twee bestaande locaties. Er wordt niettemin gestreefd naar een verder moratorium van tien jaren met betrekking tot het schuin boren naar gas onder de Waddenzee.

Ten aanzien van de Biesbosch zal een moratorium van tien jaren worden ingesteld.

Het kabinetsbeleid moet gericht zijn op een leefbaar platteland en op een vitale en duurzame agrarische sector. Een forse verlichting van de administratieve lasten is in deze sector dringend noodzakelijk. De gemeenten in het landelijk gebied krijgen overeenkomstig de Stellingnamebrief meer mogelijkheden om te bouwen overeenkomstig de natuurlijke bevolkingsaanwas, opdat er voldoende ruimte is voor werken en wonen, mede rekening houdend met de sociale samenhang in de gemeenten. De provincies geven tot op regionaal niveau de kaders aan. De voorgenomen intensivering van particulier en agrarisch natuurbeheer, die naast de aankoop van natuurterreinen wordt nagestreefd, draagt eveneens bij aan een vitaal en leefbaar platteland. De ambities en wensen ten aanzien van de reconstructieplannen moeten in evenwicht worden gebracht met de

financiële middelen; de consequenties zullen niet afgewenteld worden op de agrarische bedrijven. De Wet ammoniak veehouderij wordt zodanig vormgegeven, dat deze gericht is op de zeer kwetsbare natuur. Het streven blijft om 10% van de landbouwproductie in 2010 bestemd te hebben voor biologische landbouw. Realisatie van de doelstellingen van de Ecologische Hoofdstructuur in 2018 acht het kabinet van vitaal belang. Adequaat toezicht op de voedselveiligheid door de Voedsel- en Warenautoriteit is voor de volksgezondheid en voor de toekomst van de agrarische sector noodzakelijk.

Het over de gehele linie teruglopend bouwvolume en de kwaliteit en diversiteit van (achterstands) wijken in de grote steden vergen een stevige aanpak. Van gemeenten en woningcorporaties wordt verwacht, dat zij in lijn met de door hen onderling gesloten convenanten, hun verantwoordelijkheid waarmaken voor een betekenisvolle verhoging van het bouwvolume in het algemeen en voor een extra inspanning in achterstandswijken in grote steden in het bijzonder. Het kabinet zal daaraan zijn bijdrage leveren door belemmeringen weg te nemen, onder andere in de Onteigeningswet, in de besluitvorming met betrekking tot infrastructurele ontsluiting en door schrapping van door wijkontwikkelingsmaatschappijen te betalen dubbele overdrachtsbelasting. Bij de allocatie van stadsvernieuwingsbudgetten zal rekening worden gehouden met de vermogenspositie van de betrokken woningcorporaties.

Het bewonersdeel van de onroerendezaakbelasting (OZB) op woningen wordt afgeschaft. Via het Gemeentefonds worden gemeenten daarvoor gecompenseerd. De stijging van de OZB op bedrijfspanden en van het eigenaarsdeel van de OZB op woningen wordt na overleg met de gemeenten gemaximeerd.

Het beleid is gericht op evenwicht tussen wegen en openbaar vervoer, tussen grote mainports en kleinschaliger regionale infrastructuur. Het kabinet zal actief middelen binnen het meerjarig investeringsprogramma transport (MIT) herprioriteren ten gunste van (onderhouds)knelpunten in het openbaar vervoer en daarnaast filebestrijding (de motie TK 2002-2003 nr. 28600, nr. 59 wordt op de toegezegde wijze uitgevoerd) en het Bestuursakkoord water. De opbrengst van het 'kwartje van Kok' zal gelet op de herkomst vooral worden aangewend voor wegen en daarnaast voor onderhoud van openbaar vervoer en vaarwegen. Verdergaande decentralisatie van infrastructuurmiddelen naar provincies zal worden nagestreefd. Het kabinet zal in overleg met de transportsector de mogelijkheid van beprijzing van de transportsector, onder gelijktijdige terugsluis binnen de budgettaire spelregels, bezien.

## ***Internationaal en Europees beleid; defensie***

Verdergaande samenwerking binnen de Europese Unie is op tal van terreinen - zoals grensoverschrijdende criminaliteit, migratie en milieu - onmisbaar voor een effectieve aanpak van problemen. Stabiliteit en behoud van gemeenschappelijke waarden en normen zijn het best gewaarborgd door de onderlinge verbondenheid van de Lidstaten in een vitale Europese Unie. Daardoor gemotiveerd zet het kabinet zich in om de Unie te versterken en de communautaire methode, met versterking van de rol van de Europese Commissie en het Europees Parlement, te intensiveren. Het subsidiariteitsbeginsel blijft daarbij uitgangspunt. Het kabinet streeft ernaar het evenwicht tussen de instellingen van de Europese Unie alsmede de gelijkwaardigheid van de verschillende Lidstaten te behouden. Nederland streeft naar versterking van het Europees buitenlands- en veiligheidsbeleid. Het kabinet acht het van belang verdergaande meerderheidsbesluitvorming op verantwoorde manier vorm te geven.

Tijdens het Nederlands voorzitterschap van de Unie in de tweede helft van 2004 moeten onder andere ten aanzien van de uitbreiding met nieuwe Lidstaten belangrijke stappen worden genomen. Nederland staat positief tegenover de uitbreiding waarbij vrijwaringsclausules adequaat dienen te worden vastgesteld. Het kabinet zal bevorderen dat de toetredende landen de door hen aangegane verplichtingen kunnen nakomen en met de Europese Commissie in overleg treden over de vrijwaringsclausules. Het voorzitterschap biedt ook een goede gelegenheid activiteiten te richten op het betrekken van de Nederlandse bevolking bij de Europese Unie. Het kabinet zal ten aanzien van het gemeenschappelijk landbouwbeleid inzetten op meer marktwerking en verdere omvorming van productsteun in inkomenssteun die gekoppeld is aan natuur- en landschapsbeheer, een grotere nadruk op plattelandsbeleid en beperking van het totale beslag op de Europese begroting. Tevens wordt gestreefd naar verruiming van de toegang tot de Europese markt voor producten uit ontwikkelingslanden. Het budgetrecht van het Europees Parlement moet worden uitgebreid tot alle EU-uitgaven.

Vrede en veiligheid in de wereld zijn gediend met een versterking van de internationale rechtsorde door middel van de Verenigde Naties en de Veiligheidsraad. Bij de beslissing over deelneming aan vredesoperaties zullen de criteria van het Toetsingskader worden gehanteerd. Het kabinet zal binnen het kader van de NAVO werken aan de totstandkoming van een effectief Europees veiligheids- en defensiebeleid. Daarnaast zal het kabinet zich ook actief inzetten om de transatlantische relatie te verstevigen. In het Integraal Defensieplan, dat deel uitmaakt van de defensiebegroting voor 2004, worden de rol van de krijgsmacht en de daaruit voortvloeiende prioriteitstellingen onder veranderende internationale omstandigheden nader bepaald. Bij het Nederlands buitenlands- en veiligheidsbeleid dient sprake te zijn van een geïntegreerde besluitvorming, waarbij de inzet op de verschillende relevante beleidsterreinen wordt gecoördineerd.

Het kabinet acht ontwikkelingssamenwerking naast vrijmaking van de wereldhandel een belangrijk instrument ter bevordering van internationale solidariteit en stabiliteit. De hulp aan ontwikkelingslanden conform de ODA-definitie is en blijft 0,8% BBP. Naar verwachting worden meer schulden van ontwikkelingslanden kwijtgescholden dan tot nu toe geraamd. Volgens de bestaande toerekeningssystematiek en in overeenstemming met de internationale richtlijnen (OESO/DAC) leidt dit tot een budgettaire verlichting. Bij de OESO wordt bepleit dat een groter deel van de kosten van vredesoperaties in ontwikkelingslanden alsmede het klimaatbeleid in ontwikkelingslanden (CDM) onder de ODA-definities worden gebracht.